

2050 ANI DE LA CREAREA PRIMULUI STAT DAC CENTRALIZAT ȘI INDEPENDENT

— Statul geto-dac făurit de Burebista —

Prof. univ. emerit, dr. docent

DUMITRU BERCIU

Membru al Academiei de Științe Sociale și Politice

Puternica formațiune statală creată de Burebista acum aproximativ 2050 de ani trebuie înțeleasă atât în cadrul Europei sud-estice și est-centrale, cât și în strânsă legătură cu istoria lumii antice, greco-romane. Apariția acestei mari personalități istorice care a fost Burebista a fost rezultatul unei îndelungate dezvoltări a geto-dacilor, pe străvechea lor vatră tracică. Pe fondul mării unități etnice, culturale și lingvistice a tracilor din mileniul al II-lea î.e.n. aveau să se constituie, înainte de încheierea primei jumătăți a mileniului I î.e.n., geto-dacii, ca ramură a tracilor de nord. Geții și dacii — așa cum arată izvoarele scrise ale antichității — formau una și aceeași populație, un singur popor, între ei neexistând nici un fel de deosebire din punct de vedere etnic, lingvistic și cultural. Autorii antici, între care istoricul și geograful grec Strabon și scriitorul Trogus Pompeius, care au trăit în vremea împăratului Augustus, ne-au transmis informația că geții și dacii vorbeau limba tracă, limbă indoeuropeană, întocmai ca și celelalte neamuri ale tracilor, subliniind prin aceasta unitatea lor lingvistică și etnică. De altfel, prezența în limba română, și anume chiar în fondul principal al său, a celor 170 cuvinte din substratul traco-geto-dac arată în mod convingător că îndepărtații strămoși ai poporului român nu vorbeau o altă limbă, ci pe cea tracică.

În lumina izvoarelor scrise și a descoperirilor arheologice, în prezent putem să ne facem o imagine clară asupra întregului proces istoric ce a stat la baza constituirii statului centralizat și independent din vremea lui Burebista. În sec. V—II î.e.n., geto-dacii creaseră o civilizație unitară, născută pe fondul etno-cultural tracic din secolele anterioare. O asemenea civilizație unitară, care în secolul I î.e.n. se înfățișa consolidată definitiv în structura sa intimă, acoperea și o mare suprafață fizico-geografică, ea întinzându-se de pe pantele de nord ale Munților Balcanici pînă în Carpații Păduroși și de la Dunărea mijlocie pînă la litoralul Pontului Euxin (Marea Neagră) spre răsărit.

Dacă privim întreaga dezvoltare istorică a geto-dacilor pe fondul acestei unități cu aspecte multiple, vom sesiza ușor și perfecționarea neîncetată a organizării social-politice și militare. De la sfârșitul sec. VI

I.e.n. și pînă la Burebista, geto-dacii s-au organizat în uniuni tribale de tipul democrației militare. Procesul confederării uniunilor mai mici se oglindește în micșorarea tipurilor de monede cu cît ne apropiem de începutul secolului I î.e.n., cînd există mai puține uniuni tribale decît în secolele precedente. O asemenea uniune a fost cea menționată, la 339 î.e.n., la gurile Dunării. Ea avea în frunte un rege — un bazileu — al cărui nume nu-l cunoaștem, fiindcă izvorul antic nu ni l-a transmis, dar era reprezentantul acelor geți ce s-au opus cu armele pătrunderii violente a sciților ce veneau dinspre nord-est. Mai tîrziu, întîlnim în izvoare numele mai multor regi ai geto-dacilor, printre care menționăm pe Dromichaetes, învingătorul în două rînduri (între 300—292 î.e.n.) al puternicului suveran al Traciei — Lysimach, unul dintre marii generali ai lui Alexandru Macedon, precum și pe regii Zalmodegikos, Rhemaxos — protectori ai orașelor grecești de pe litoralul Mării Negre — Oroles, Dicomes și alții. Pe la începutul sec. I î.e.n. se crease, de asemenea, și o unitate economică. Poate mai înainte de Burebista apăruse necesitatea folosirii de către toți geto-dacii a uneia și aceleiași monede, atît în schimburile interne, cît și cu lumea din afară, îndeosebi cu romanii. De aceea, în primele decenii ale sec. I î.e.n., vechile monede unional-tribale geto-dace sînt înlocuite cu o singură monedă, cea republicană romană și imitațiile acesteia. O asemenea monedă unică se folosește în vremea lui Burebista și în aceea a lui Decebal, ultimul rege al statului dac independent.

Folosirea monedei Romei republicane arată, pe de o parte — că geto-dacii ajunseseră la cristalizarea și a unei entități economice proprii, iar pe de alta — că ei intraseră încă de la începutul domniei lui Burebista în circuitul economic universal de atunci, care era cel roman. Mai trebuie, de asemenea, adăugat că însăși societatea geto-dacilor era o societate unitar structurată, care în vremea lui Burebista și aceea a lui Decebal — regele erou — era bine încheată. În epoca celor doi regi amintiți aci, ca și înaintea lor, geto-dacii nu se găseau în condițiile unei orînduirii sclavagiste. Astfel, putem spune că statul făurit de Burebista, ca și acela din epoca lui Decebal, nu era un stat sclavagist. Caracterul nesclavagist al statului lui Burebista trebuie apreciat în raport cu statul sclavagist roman, care era întemeiat pe clase antagoniste și pe munca sclavilor. Fără îndoială că în societatea geto-dacilor au putut exista sclavi, dar aceștia nu au jucat un rol hotărîtor în producția de bunuri materiale. În societatea geto-dacă s-a format, pe măsură ce s-au dezvoltat forțele de producție, economia, pătura aristocrației, din reprezentanții de seamă ai căreia se alegeau regii și marii preoți. Acești reprezentanți se numeau în limba dacică *tarabostes*, iar în cea latină *pilleati* (cei ce purtau căciulă). Alături de ei se afla poporul cel mult, dar liberi, pe ai cărui membri istoricii antici i-au numit *capillati* (cu părul lung) sau *comati* (cu părul căzînd pe umeri), în limba latină).

E de remarcat faptul că în cadrul formațiunii politice a lui Burebista, cu hotare fluctuabile, obștea sătească a constituit factorul permanent, precum și meșteșugarii liberi. Din observațiile făcute în timpul săpăturilor arheologice și din studiarea scenelor de pe Columna Traiană rezultă că ponderea principală în producție și apărare revenea

oamenilor liberi. În conducerea treburilor de interes general, aristocrația era pătura socială care făcea legătura între oamenii obștilor și bazileu. Nu cunoaștem care erau raporturile concrete dintre cele două pături sociale, dar Burebista și Decebal s-au sprijinit pe o societate unitară structurală, solidară în fața pericolului și hotărâtă a-și apăra libertatea. O asemenea societate a stat la temelie statului lui Burebista și și-a apărat libertatea împotriva romanilor în timpul celor două războaie daco-romane (101—102; 103—105 e.n.). Pe Columna Traiană și pe Monumentul de la Adamclisi — anbele ridicate de împăratul Traian după victoria sa asupra viteazului popor dac — sînt reprezentați nobili și oameni din popor înclistați într-o luptă unită pentru apărarea libertății. Statul lui Burebista poartă și amprenta acestei entități sociale.

Istoricul și geograful grec Strabon — care a trăit în a doua jumătate a sec. I î.e.n. și la începutul secolului următor (63 î.e.n. — 59 e.n.) — ne-a lăsat cele mai importante date referitoare la caracterul statului geto-dac făurit de Burebista (82—44 î.e.n.). Ni se spune că Burebista a ridicat neamul său „care era istovit de dese războaie”, așa încît „în cîțiva ani a făurit un stat puternic”, a „supus geților cea mai mare parte din populațiile vecine”, fiind „temut și de romani”. Strabon mai scrie că Burebista a realizat un asemenea stat „arhē”, menționează istoricul, „prin exerciții, cumpătare și supunere față de porunci”. La același istoric și geograf mai găsim mențiunea că Burebista și-a luat ca sfetnic pe marele preot Deceneu și că el putea ridica o oștire din 200 000 de luptători. Dintr-un izvor epigrafic — un decret săpat în piatră — provenind din orașul grecesc Dionysopolis (azi Balcic, în R. P. Bulgaria) mai desprindem informația că Burebista a trimis un sol — pe Acornion din orașul amintit aci — pe lângă Pompeius, rivalul lui Caesar, promițîndu-i aceuia, foarte probabil, ajutor militar. În același decret datînd din anul 48 î.e.n., deci din vremea lui Burebista, se face această importantă apreciere: „Și în timpul din urmă — se arată în inscripția grecească — regele Burebista, ajungînd cel mai mare dintre regii din Tracia și stăpînitor al tuturor teritoriilor de dincoace și de dincolo de Dunăre...”. Cetățenii orașului grecesc Dionysopolis recunoșteau deci — în anul 48 î.e.n. — că Burebista era cel mai mare rege al lumii tracice și că el stăpînea de o parte și de alta a Dunării, autoritatea regelui întinzîndu-se pînă la Balcani și pînă pe litoralul de vest și de nord-vest al Mării Negre, întrucît Burebista supusese toate orașele grecești, de la Olbia (de la gurile Bugului) pînă la Apollonia (nu departe de Burgos, în Bulgaria de azi).

Personalitatea marelui rege se impusese în fața lumii greco-romane, care recunoștea autoritatea, prestigiul și întinderea stăpînirii lui Burebista. Acțiunea acestuia de unificare politică, prin înglobarea tuturor uniunilor de triburi geto-dace, a pus capăt acelor „dese războaie care au istovit poporul”, la care se referea Strabon, iar „supunerea față de porunci”, față de legi — cum sublinia același istoric — face dovada introducerii de către Burebista a unei legiferări unice, a unui cod de legi care trebuia respectate de toți. Legiferarea reprezenta, evident, un mare progres și oglindește și mai clar caracterul centralizat al statului lui Burebista, întrucît printr-un atare cod de legi se desființau vechile organizări unional-tribale. Folosirea unor soli — ambasadori — ca

Acornion, presupune existența unei cancelarii regale. Scrisul era, fără îndoială, cunoscut și folosit în acea vreme.

Relatarea lui Strabon că Burebista putea dispune de o oștire de 200 000 de ostași înseamnă că nu putem neglija nici caracterul militar al formațiunii sale statale, în care organizarea și forța militară jucau un rol deosebit de important de vreme ce regele geto-dac era „temut și de romani”, cum spune tot Strabon. Prin aceasta se dezvăluie deopotrivă și caracterul de stat independent al lui Burebista, fiindcă acesta trebuie înțeles în primul rând în raport cu statul roman. Chiar și solia trimisă pe lângă Pompeius este o dovadă a orientării de politică externă a lui Burebista în deplină independență a statului, a oricărui stat care se bucură de libertate. Opera internă a lui Burebista, ea însăși a putut fi realizată tocmai fiindcă marele rege geto-dac crease un stat *independent* și puternic, care își hotăra și politica externă față de romani și statele elenistice — față de cetățile grecești de pe litoral și față de vecinii dinspre vest și sud-vest.

Cu tot efortul energetic de centralizare, de unificare, Burebista nu a reușit să sfarme vechile organe ale uniunilor de triburi, dovadă că ele au renăscut după moartea acestui mare conducător politic și militar. Inseși împrejurările morții sale trebuie legate de nemulțumirea unor reprezentanți ai uniunilor de triburi și șefi de triburi, care mai țineau încă la vechile tradiții ale democrației militare, față de măsurile severe de abținere și cumpănare întreprinse de Burebista, de întărire a autorității centrale pe temeiul legilor, al normelor juridice.

Acțiunea lui Burebista de a cuprinde laolaltă, într-un regat puternic, toate teritoriile locuite de geto-daci a avut un caracter progresist, pentru că ea a instituit o tradiție statală care va rămâne ca o temelie din adâncuri în viața poporului român. Această tradiție statală statornică de Burebista a continuat și după anul 44 î.e.n., când marele rege dispare în urma unui complot.

Regatul lui Burebista —, așa cum arată izvoarele antice, a fost împărțit la început în patru, apoi în cinci formațiuni mai mici. Unul dintre aceste microstate va fi avut drept capitală Buridava — Ocnîța de azi —, și ca bazileu — rege, spre sfârșitul sec. I î.e.n. —, pe Thiamarcus, atestat prin două inscripții contemporane. Această tradiție va dobîndi o nouă expresie în vremea lui Decebal, când iarăși se poate vorbi de un alt moment important din istoria dacilor, menținându-se apoi, de-a lungul a două milenii de viață istorică, statornică pînă în zilele noastre.

Descoperirile arheologice de la Ocnîța — Ocnele Mari aruncă și ele o lumină nouă — în unele privințe chiar nebănuită —, asupra epocii lui Burebista și a celei imediat următoare, când izvoare directe atestă în nord-estul Olteniei și nord-vestul Munteniei —, și poate și peste Carpați —, prezența unei formațiuni mărunte statale, în fruntea căreia se găsea în vremea împăratului Augustus un rege local, Thiamarcus, predecesor mai îndepărtat al lui Decebal.